

dr Sebastian Skolik

Instytut Socjologii i Psychologii Zarządzania, Wydział Zarządzania
Politechnika Częstochowska

Od kontrkultury do konformizmu. Ewolucja relacji jednostka – internetowa wspólnota działań na przykładzie Wikipedii

WPROWADZENIE

Wraz z pojawieniem się publikacji dotyczących regulacji systemu prawnoutorskiego w drugiej połowie ubiegłego dziesięciolecia, głównie prac L. Lessiga, takich jak *Wolna Kultura*¹, czy *Remiks*², rozgorzała debata nad kwestią funkcjonowania rynku wydawniczego w skali globalnej. Głównymi aktorami tej debaty byli przedstawiciele świata biznesu, instytucje państwowe oraz nowa kategoria społeczna – internauci. Także związane z tym nowe wzory wytwarzania treści kultury symbolicznej, poprzez zmianę modelu konsument – producent na relacje prosumenckie, owocowały publikacjami w zakresie konstruowania nowatorskich modeli biznesowych, czy modeli koegzystencji tradycyjnego biznesu z uczestnikami kultury. Tu wymienić można takie pozycje jak *Wikinomia* D. Tapscotta i D. Wiliamsa³, *Bogactwo sieci* Y. Benklera⁴, czy *Dzielenie się* Ph. Aigraina⁵. Jednocześnie postępowała stygmatyzacja dzielenia się twórczością poprzez sieć Internetu, generowana przez środowisko wydawców, jako działań sprzyjających nielegalnemu zawłaszczaniu cudzej twórczości. Efektem tego było konstruowanie regulacji prawnych na poziomie krajowym oraz międzynarodowym, a mających doprowadzić do zredukowania zachowań mogących naruszać prawo. Ponieważ część tego typu regulacji uderzała też w sposób funkcjonowania społeczności twórczych, te ostatnie manifestowały swoje niezadowolone zarówno w samym Internecie, jak również poza nim.

Na przełomie stycznia i lutego 2012 roku w polskim Internecie pojawiły się protesty przeciw międzynarodowej umowie *Anti-Counterfeiting Trade Agree-*

---

¹ L. Lessig, *Wolna kultura*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2005.

² L. Lessig, *Remiks. Aby sztuka i biznes rozkwitły w hybrydowej gospodarce*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2009.

³ D. Tapscott, A.D. Williams, *Wikinomia. O globalnej współpracy, która zmienia wszystko*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.

⁴ Y. Benkler, *Bogactwo sieci. Jak produkcja społeczna zmienia rynki i wolność*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.

⁵ Ph. Aigrain, *Dzielenie się. Kultura i gospodarka epoki internetu*, Fundacja Nowoczesna Polska, Warszawa 2012.

ment. Część internautów zakładała, że jej wzorem takie działania podjęte będą w polskiej wersji Wikipedii. Społeczność polskiej edycji tej internetowej encyklopedii nie dołączyła jednak do buntu, mimo że niektóre osoby, jak założyciel polskiej Wikipedii, wypowiadały się publicznie przeciwko umowie⁶. Z tego względu, że projekt Wikipedii od roku 2001 rozwijany był początkowo głównie przez zwolenników i propagatorów wolnego oprogramowania, swoistej kontrkultury Internetu, powyższa sytuacja w Polsce przyczyniła się do napisania niniejszego artykułu. Pojęcie kontrkultury jest tutaj rozumiane jako negacja i kontestacja zastanych w społeczeństwie wartości i wzorów kultury⁷. Autor zamierza w artykule nakreślić ewolucję relacji jednostka – społeczność Wikipedii, ograniczając się głównie do polskiej edycji. Istotnymi problemami są tutaj kwestie włączania się nowych użytkowników oraz wartości, z jakimi wchodzi do projektu, ich dostosowywania się do przyjętych reguł oraz systemu aksjonormatywnego, jak i zmiana kultury organizacyjnej tego przedsięwzięcia. Zmiana nastawienia wobec reguł kultury dominującej uwidoczniła w rezygnacji z kontestowania zaistniałego zjawiska, wynikać może z akceptacji postaw konformistycznych. Przekłada się to także na mniejsze naciski ze strony wspólnoty działań, aby jednostki przyjmowały wartości wolnej kultury. O ile pionierzy byli otwarci na zmiany, kolejni edytorzy bardziej skłonni byli do sztywnego sankcjonowania działań i mniej skłonni do akceptacji błędów popełnianych przez nowicjuszy.

WIKIPEDIA

JAKO AWANGARDA RUCHU WOLNEJ KULTURY

Pojęcie kontrkultury w odniesieniu do sieci Internetu pojawia się już w tekstach M. Catsellsa, który lokuje ją jako odprysk ruchów lat 60. XX wieku⁸. Komunitarianie, jak nazywa ich Castells, przyczynili się do powstania Internetu w środowisku akademickim, hołdując zasadom swobodnej wymiany informacji, głównie oprogramowania. Idee wolności były także istotne dla programistów, przede wszystkim tych, którzy sami siebie określali hakerami. Jednakże dopiero w latach 90. nastąpił rozwój wolnego oprogramowania, głównie jądra systemu operacyjnego GNU/Linux. Samo pojęcie GNU odnosi się do manifestu R. Stallmana z 1984 roku⁹, gdzie wytyczył on drogę do tworzenia oprogramo-

⁶ M. Kursa, *Założyciel Wikipedii: Z nami nie da się wygrać*, gazeta.pl, 30.01.2012, http://krakow.gazeta.pl/krakow/1,37650,11055184,Zalozyciel_Wikipedii_Z_nami_nie_da_sie_wygrac.html (dostęp 30.09.2012).

⁷ M. Gwozda, E. Krawczak, *Subkultury młodzieżowe. Pomiędzy spontanicznością a uniwersalizmem* [w:] M. Filipiak *Socjologia kultury*, wyd. UMCS, Lublin 1996, s. 165.

⁸ M. Castells, *Społeczność sieci*, PWN, Warszawa 2007, s. 61 i nast.

⁹ Tłumaczenie manifestu znajduje się na stronie internetowej: R. Stallman, *Manifest GNU*, tłum. R. Moszczyński i inni, <http://www.gnu.org/gnu/manifesto.pl.html> (dostęp 30.09.2012).

wania niezamkniętego patentami, które mogłoby być rozwijane i dzielone między zainteresowanymi użytkownikami. W roku 1999 zaproponował on założenie GNUpedii, a rok później amerykański milioner Jimmy Wales utworzył, co prawda początkowo niezależnie, projekt pod nazwą Nupedia¹⁰. Po jego fiasku, na początku roku 2001 powstała Wikipedia, której treści publikowane były na licencji GNU Free Documentation License. Licencja ta pozwalała na modyfikowanie i rozpowszechnianie utworów z zachowaniem tej licencji oraz z podaniem wszystkich autorów, którzy przyczynili się do powstania danego dokumentu, w przypadku Wikipedii – hasła encyklopedii. Pomimo że już od roku 1993 rozwijany był system operacyjny Linux, to dopiero popularność Wikipedii przyczyniła się do określania ram ruchu wolnej kultury. Jednymi z pierwszych jej autorów, jak miało to miejsce w przypadku polskiej edycji tego projektu, były osoby związane z tworzeniem wolnego oprogramowania. W sloganie *Wikipedia – wolna encyklopedia* pojęcie wolności odnosi się do tego właśnie aspektu. Jest ona rozumiana nie tyle jako wolne, darmowe korzystanie z treści, lecz raczej wiąże się z wolnością słowa i dzielenia się. Kładzie więc nacisk na aktywne uczestnictwo w procesie kreowania treści.

To pojęcie wolności dotyczyło także kwestii otwartości, zarówno w odniesieniu do możliwości analizowania kodu oprogramowania, czyli technologii, jak i do otwartości na współpracę z każdą osobą, jaka chciałaby wziąć udział w tworzeniu projektu. O ile te wartości były istotne dla ojców założycieli i pierwszych, aktywnych użytkowników, to kolejne włączające się w projekt osoby, nierzadko krytyczne wobec zastanych treści i reguł działania, wchodziły z własnym systemem wartości. Dla młodszych „pokoleń” wikipedystów ważniejszymi wartościami stawały się jakość treści, ich standaryzacja oraz poszanowanie praw autorskich¹¹. W misji Fundacji Wikimedia, prawnie i technicznie odpowiadającej za Wikipedię i tzw. projekty siostrzane, głównymi wartościami stały się za to: użytek w edukacji tych projektów, czy też ich dostępność w krajach południa globu (Global South). Poza tym, o ile początkowo użytkownicy działali w wielu edycjach językowych, to z czasem coraz wyraźniejsza stawała się rywalizacja między tymi edycjami, czemu towarzyszyła integracja wewnątrz wersji językowych.

Warto tu nadmienić, że Wikipedia w początkowym jej okresie działania, była także miejscem promowania wolnego oprogramowania. Na stronie głównej polskiej edycji, początkowo nazywającej się *Polska Wolna Encyklopedia Sieciowa*, znajdowała się informacja, że jej celem jest propagowanie idei *open so-*

---

¹⁰ J. Kulesza, *Ius internet. Między prawem a etyką*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2010, s. 63–64.

¹¹ S. Skolik, *Kreowanie oraz kontrola wizerunku internetowej encyklopedii – Wikipedii w mediach lokalnych i globalnych* [w:] *Nowe kierunki, metody, techniki w zarządzaniu i marketingu*, red. A. Pabian, Wydawnictwo Wydziału Zarządzania Politechniki Częstochowskiej, Częstochowa 2011, s. 624–625.

urce i open documentation¹². Wraz z bardzo szybkim rozwojem liczebnym społeczności, jak również zamieszczanych treści, powtarzające się dyskusje na temat sposobu jej tworzenia prowadziły do konieczności wypracowywania kolejnych reguł, a swoboda działania ograniczana była formalizacją zasad edytowania tekstów¹³.

Dodatkowo krytyka tego przedsięwzięcia w mediach kierowana była w stronę jakości i wiarygodności, przez co te wartości stawały się głównymi na scenie działań podejmowanych przez użytkowników. Z tego względu, że krytykami były nierzadko instytucje związane z nauką i edukacją, zaczęto podejmować działania na rzecz współpracy z tymi środowiskami. Współpraca ta z czasem obejmować zaczęła także narodowe instytucje kulturalne, jak chociażby Narodowy Instytut Dziedzictwa, w przypadku Polski¹⁴. Towarzyszył temu wzrost patriotycznych deklaracji użytkowników, jak i najczęściej zawołanych, antagonizmów wobec innych narodowości, co stało w sprzeczności z przyjętymi ideami otwartości.

Krytyka projektu stosowana już nie przez głównonurtowe media, a przez środowiska internautów, coraz częściej odnosiła się do kwestii neutralności i jej braku, w odniesieniu do wartości liberalnych i konserwatywnych. Coraz silniejsze było w społeczności wymuszanie wobec nowych użytkowników konformizmu do istniejących reguł działania, aby sprostać krytyce zewnętrznego środowiska.

Zgodnie z koncepcją A.J. Reissa zachowania dewiacyjne mogą być bardziej prawdopodobne, gdy osłabiane są mechanizmy kontrolne, gdy brakuje klarownych reguł działania (norm) oraz gdy jednostka nie zinternalizowała konformistycznych norm postępowania¹⁵. Tak więc hipotetycznie zwiększanie nacisków na zachowywanie się zgodnie z regułami mogło prowadzić do wzrostu konformizmu, ale także do zmiany struktury społeczności i odchodzenia osób przyjmujących wobec działań w sieci postawy nonkonformistyczne. Definicja konformizmu przyjęta jest tutaj za P. Sztompką, gdzie ujmuje on to pojęcie jako akceptację istniejących reguł, zaś nonkonformizm określa jako uwidocznioną dezaprobatę wobec istniejących reguł i kreowanie alternatywnego sposobu życia¹⁶.

¹² *Polska Wolna Encyklopedia Sieciowa* dostępna jest na stronie Internet Archive <http://web.archive.org/web/20020802193500/pl.wikipedia.com> (dostęp 30.09.2012)

¹³ S. Skolik, *Spoleczne tworzenie Wikipedii. Perspektywa aktywnego uczestnika projektu* [w:] *Media i społeczeństwo. Nowe strategie komunikacyjne*, red. M. Sokołowski, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2008, s. 336–340.

¹⁴ S. Skolik, *Między kulturą hakerską a instytucjami kultury i nauki. Ramy kreowania kapitału intelektualnego w projektach Fundacji Wikimedia*, „Management”, Vol. 16, No. 1, s. 413–426, CD-ROM.

¹⁵ A. Siemaszko, *Granice tolerancji. O teoriach zachowań dewiacyjnych*, PWN, Warszawa 1993, s. 227.

¹⁶ P. Sztompka, *Socjologia*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2002, s. 280–283.

METODOLOGIA BADAŃ

Autor założył, że w strukturze społeczności Wikipedii pojawiają się zmiany polegające na zmniejszeniu liczby osób przyjmujących postawy liberalne, a więc otwartych także na rzecz innych użytkowników, łatwiej przyjmujących postawy konformistyczne i konserwatywne. Założenie to oparte jest na kilkuletniej obserwacji uczestniczącej, w której zauważono eskalację konfliktów między osobami deklarującymi te przeciwstawne postawy i wzrost liczby osób o poglądach konserwatywnych oraz postawach konformistycznych w kluczowych dyskusjach nad rozwojem projektu. Dodatkowo założono, że nastąpiły radykalne zmiany w sposobie komunikacji z nowymi użytkownikami, a zarazem w socjalizacji do środowiska tychże. Badania ograniczone zostały do społeczności polskiej Wikipedii.

Aby zbadać pierwsze z powyższych założeń, jako wskaźniki postaw konformistycznych i nonkonformistycznych wobec kultury dominującej, przyjęto deklaracje manifestowane przez użytkowników na własnych stronach. Autor zdecydował się na przyjęcie tych wskaźników ze względu na to, że były to jedne z nielicznych sposobów wyrażania własnych wartości. Społeczność wikipedystów odrzuca możliwość wyrażania wartości w innych miejscach. Jako postawy liberalne, nonkonformistyczne, uznano deklaracje korzystania z systemu operacyjnego Linux oraz deklaracje światopoglądowe, konkretniej deklarowanie ateizmu. Natomiast jako wskaźniki postaw konserwatywnych, konformistycznych wokół wartości kultury dominującej przyjęto deklaracje korzystania z systemu operacyjnego Microsoft Windows oraz manifestowanie przynależności do chrześcijaństwa. Jako wskaźniki światopoglądowe zostały wybrane deklaracje względem wyznania, ponieważ w trakcie obserwacji uczestniczącej zauważono częste konflikty odnoszące się do tego typu wartości, nierzadko prowadzące do wykluczania edytorów ze społeczności. Konflikty wynikające z innych postaw światopoglądowych pojawiały się rzadziej i trudniej w ich przypadku byłoby określić tak wyraźne antynomie. Z kolei korzystanie bądź niekorzystanie z wolnego oprogramowania (w tym przypadku systemu operacyjnego Linux) uznano za wyraz przyjmowania aktywnego uczestnictwa w ruchu kontrkulturowym, bądź konformistycznego korzystania z komercyjnego produktu. Co istotne, nowe dystrybucje Linuksa nie wymagają zaawansowanych umiejętności posługiwania się tym oprogramowaniem, a wręcz przeciwnie, stają się one coraz bardziej przyjazne środowiskom zwykłych użytkowników. Korzystając z tego, że deklaracje takie pojawiają się na stronach własnych użytkowników w Wikipedii, dokonano następnie analizy pod kątem pierwszych edycji, czyli czasu pojawienia się w projekcie przez użytkowników. W końcu dokonano zestawienia chronologicznego liczby osób rozpoczynających działanie w projekcie, a manifestujących takie deklaracje, przy czym wyróżniono osoby aktywne, jeśli wykonały one więcej niż 100 edycji. Wzięto pod uwagę tutaj jedynie deklaracje pojawiają-

ce się w specjalnych szablonach, dodających strony do odpowiednich kategorii¹⁷. Do analizy nie były brane pod uwagę konta użytkowników, którzy działali także pod innymi „nickami”, jeśli informacja o tym została wcześniej uwidoczniiona. Było to jedynie kilka przypadków. Przyjęcie tych wskaźników nie daje możliwości wskazania zmian w systemie aksjonormatywnym całej społeczności, ale ukazuje trendy w przekształcaniu się jej struktury.

Jeżeli chodzi o komunikację z nowymi użytkownikami, porównano strony dyskusji edytorów, którzy rozpoczęli działanie do roku 2004 ze stronami dyskusji osób, które rozpoczęły działać w roku 2012. Strony te służą temu, aby inni użytkownicy mogli zwracać się z konkretnymi uwagami, czy też innymi komunikatami, a więc także, aby przedstawiać normy i wartości związane z projektem. Wybrano tutaj starszych stażem wikipedystów z archiwalnej strony, na której początkowo dodawano wszystkich autorów¹⁸ oraz nowych użytkowników ze specjalnego rejestru¹⁹. Badania dotyczące różnic w adaptacji nowych użytkowników oparto na aktywnym działaniu własnym przy ich wdrażaniu do projektu oraz na obserwacji uczestniczącej prowadzonej od roku 2005.

WYNIKI BADAŃ – MAŁO AKTYWNI KONFORMIŚCI ZASTĘPUJĄ AKTYWNYCH NONKONFORMISTÓW

Biorąc pod uwagę deklaracje wikipedystów co do używania oprogramowania, w kategorii „Wikipedyści używający Linuksa” znajdowały się 303 unikalne konta wikipedystów, zaś w kategorii „Wikipedyści używający Windowsa” (systemu operacyjnego Microsoft Windows) 543 użytkowników. Już te dwie liczby świadczą o tym, że znaczna większość wikipedystów, deklarujących używanie konkretnego oprogramowania, jest słabiej związana z ruchem wolnej treści. Aczkolwiek te proporcje są różne od tych, jakie występują w populacji globalnej, gdzie szacuje się, iż z Linuksa korzysta zaledwie 5%²⁰ użytkowników komputerów. Także biorąc pod uwagę światopogląd odnoszący się do wyznania, przewaga chrześcijan nad ateistami była odbiegająca od struktury w Polsce. Jako ateści deklarowało się 225 osób, a deklarujących się jako chrześcijanie 736. Trzeba jednak dodać tutaj, że ogólna liczba osób, które edytowały polską Wikipedię przekracza 100 tysięcy, a liczba osób, które wykonały co najmniej 100

¹⁷ Listę użytkowników, którzy dodali takie szablony, znaleźć można na stronach kategorii po wejściu na stronę internetową: Kategoria:Wikipedyści według cech http://pl.wikipedia.org/wiki/Kategoria:Wikipedy%C5%9Bci_wed%C5%82ug_cech (dostęp 30.09.2012).

¹⁸ http://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Tw%C3%B3rcy_Polskiej_Wikipedii (dostęp 30.09.2012).

¹⁹ <http://pl.wikipedia.org/wiki/Specjalna:Wk%C5%82ad/newbies> (dostęp 30.09.2012).

²⁰ OS Platform Statistics http://www.w3schools.com/browsers/browsers_os.asp (dostęp 30.09.2012).

edycji przekracza 6000²¹. Istotna staje się więc nie tyle sama struktura deklarujących, co jej przemiany w czasie, co może wskazywać na zmiany w całej populacji polskich wikipedystów. Zmiany tej struktury zostały przedstawione w tabelach 1 i 2.

Tabela 1. Zmiany liczby nowych użytkowników deklarujących użytkowanie oprogramowania Linux lub MS Windows w latach 2003–2012

Lata wejścia do projektu	Użytkownicy Linuksa	Użytkownicy MS Widnows
2003–2005	45	15
2006–2007	147	140
2008–2009	73	217
2010–2012	38	155

Źródło: opracowanie własne.

W pierwszych latach istnienia Wikipedii dominowali, według deklaracji, użytkownicy Linuksa, jednak w latach 2006–2007 struktura ta zaczęła się zmieniać na korzyść użytkowników MS Windows. Niewielka część osób (44) deklarowała, że korzysta z obu tych systemów operacyjnych.

Tabela 2. Zmiany liczby nowych użytkowników deklarujących bycie chrześcijanami albo ateistami w latach 2003–2012

Lata wejścia do projektu	Ateiści	Chrześcijanie
2003–2005	17	38
2006–2007	88	285
2008–2009	86	250
2010–2012	45	158

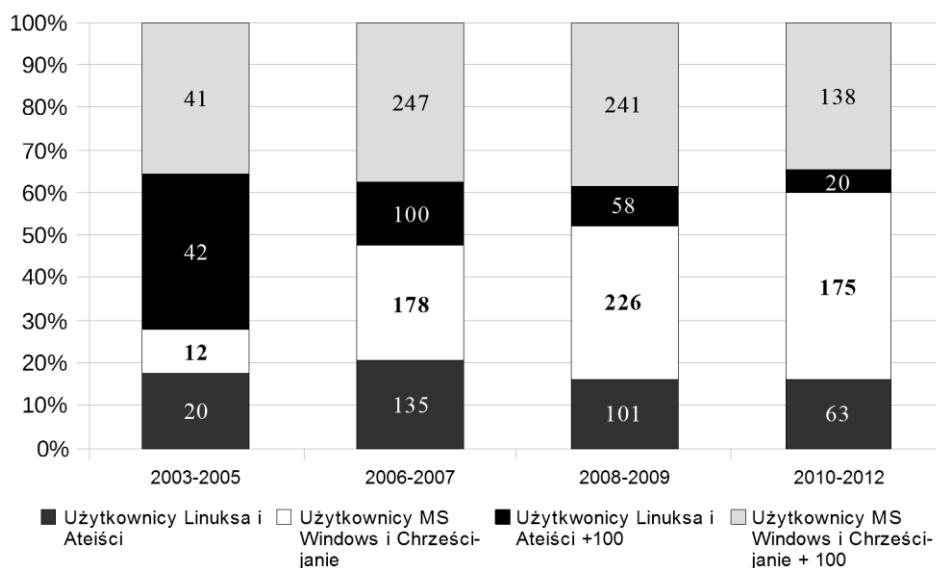
Źródło: opracowanie własne.

W przypadku deklaracji wyznania liczba zadeklarowanych chrześcijan była znacznie większa niż ateistów, a dodatkowo przewaga tych pierwszych zwiększała się w kolejnych latach. W początkowym okresie istnienia Wikipedii deklaracje odnoszące się do światopoglądu niezwiązanego z ruchem wolnej kultury były nie tylko negatywnie oceniane, ale i piętnowane. Poza tym w środowisku zadeklarowanych ateistów 12,4% przyznawało, że korzysta z Linuksa, gdy takie deklaracje pojawiały się tylko wśród 5,6% chrześcijan.

Ponieważ w przypadku znacznej części spośród badanych użytkowników ich działania w projekcie ograniczają się do założenia strony wikipedysty i zamieszczenia na niej deklaracji, ewentualnie wykonania kilku edycji, osobno przeanalizowano różnice między przybywaniem aktywnych i nieaktywnych osób względem tychże deklaracji. Ponieważ wzrost lub spadek liczby nowych

²¹ E. Zachte, *Wikipedia Statistics Polish*, <http://stats.wikimedia.org/EN/TablesWikipediaPL.htm#editdistribution> (dostęp 30.09.2012).

użytkowników Linuksa korelował ze wzrostem liczby ateistów i odwrotnie, przybywających użytkowników MS Windows oraz chrześcijan, na rysunku 1. zestawiono razem osoby ze zbliżonym światopoglądem w odniesieniu do wartości liberalnych i konserwatywnych.

Rysunek 1. Zmiany w strukturze nowych wikipedystów deklarujących się jako użytkownicy Linuksa lub ateści oraz jako użytkownicy MS Windows lub chrześcijanie

Oznaczenie + 100 odnosi się do użytkowników, którzy wykonali ponad 100 edycji. Dane w liczbach bezwzględnych.

Źródło: opracowanie własne. Użytkownicy deklarujący różne poglądy byli liczeni wielokrotnie.

O ile proporcje liczbowe mało aktywnych użytkowników Linuksa oraz ateistów względem reszty badanych są stałe, jak również stały jest też proporcjonalny udział aktywnych użytkowników MS Windows i chrześcijan, to przybywający mało aktywni chrześcijanie i użytkownicy MS Windows „wypierają” aktywnych ateistów i użytkowników Linuksa. Zjawisko to tłumaczyć można tym, że wraz z wykrystalizowaniem się reguł, nonkonformistyczne jednostki są mniej skłonne partycypować w takim środowisku. Wzrost mało aktywnych konformistów wiązać z kolei można z większą popularnością Wikipedii i chęcią zaistnienia w społeczności sieciowej.

Pojawił się tu pewien paradoks polegający na tym, że manifestujący swój liberalizm światopoglądowy użytkownicy przyczynili się do zwiększenia popularności projektu, a przez to do pojawiania się w nim osób o przeciwnych poglądach. Od kilku lat w dyskusjach nierzadko pojawia się wątek pewnych

działań na rzecz mniejszej otwartości, czy większej kontroli. Chociaż analiza deklaracji dotyczyła tylko części użytkowników, założyć można hipotezę, że protagoniści liberalnego traktowania Internetu przyczynili się do tego, że w środowisku przez siebie wytworzonym zaczęli być mniejszością.

Jeżeli chodzi o wdrażanie nowych użytkowników do Wikipedii, to wraz z rozwojem projektu społeczność zauważała coraz większe problemy z efektywną komunikacją. Wobec tego utworzono pewne procedury, jak adopcja nowicjuszy przez przewodników, tworzenie specjalnych komunikatów z przydatnymi do redagowania encyklopedii informacjami. Kwestie te poruszano też na forum międzynarodowym, podnosząc problem spadku krocącego tempa wzrostu liczby wikipedystów. Dyskusje na ten temat przyczyniały się do podwyższania standardów we wdrażaniu nowicjuszy. Jednak porównując sposób komunikacji z nowymi osobami w latach 2002–2004 z obecnym zauważyć można głównie to, że z czasem utracono spontaniczność w komunikowaniu na rzecz szablonowych wypowiedzi, nierzadko abstrahujących od kontekstu działania użytkownika. Po drugie, o ile początkowo część osób zakładała konta, gdzie przyjmowała „nicki” dość abstrakcyjne, próbowano zwracać się do siebie po nicku i czasami nawet pytać, jak należy go odmieniać przez przypadki. To ułatwiało nawiązywanie bliższych relacji. W komunikacji zautomatyzowanej, nawet jeśli obecnie coraz więcej osób rejestruje się pod swym imieniem i nazwiskiem, witanie nowych jest w tej mierze zdepersonalizowane. Większa liczba użytkowników i przez to mniej czasu, aby każdemu móc go poświęcić wystarczająco do efektywnego poinformowania, jak należy działać, doprowadziło właśnie do takiego schematyzmu interakcji. Relacje, ze względu na brak konieczności starań o rozruch projektu, przestały być pielęgnowane, a zacieśniające się więzi między działającymi od lat użytkownikami prowadziły do ograniczonego angażowania się w sprawy nowicjuszy. Na stronach dyskusji tych ostatnich pierwszymi wiadomościami są najczęściej:

- szablonowe powitania, nierzadko bez podpisu osoby witającej,
- informacje o braku źródeł w założonym haśle encyklopedii,
- informacje o przeniesieniu do osobistego brudnopisu artykułu, który wymaga poprawek,
- informacje o tym, aby nie wykonywać pewnych działań w brudnopisie (dokładniej, aby nie dodawać brudnopisu do tych samych kategorii, w których znajdują się hasła),
- informacje o niewłaściwej nazwie użytkownika – w szczególności dotyczy to użytkowników, których nazwa jest identyczna z nazwą jakiejś konkretnej firmy.

Wymagania wobec jakości treści stawały się coraz większe, zaś archaiczny pozostawał system komunikowania się, ze względu na mniejsze zainteresowanie tą kwestią programistów. Konsekwencją tego jest np., że nowi użytkownicy, nie wiedząc jak używać interfejsu Wikipedii w dyskusji, nierzadko nie docierają

z odpowiedziami do osób wcześniej się do nich zwracających. Ponieważ nie mają potrzeby sprawdzania, w jaki sposób Wikipedia funkcjonuje od strony technicznej (potrzeba taka była widoczna w początkowym etapie rozwoju projektu), często przestają w nim działać. Z drugiej strony apele o działania na rzecz lepszych relacji z nowicjuszami powodują, że niektórzy z nich bardziej angażują się w działanie, jednakże ich odejście następuje wraz z pierwszymi barierami technologicznymi, których sami nie próbują przełamywać. Można powiedzieć, że wraz z czasem przybywa osób niesamodzielnych i gubiących się w gęstniejącej liczbie zasad i zaleceń.

Ten brak samodzielności idzie też w parze z mniejszą tolerancją wobec błędów i działań niezgodnych z regułami, których początkowo nowi uczestnicy nie znają. Pewnym sposobem radzenia sobie z taką sytuacją jest, w przypadku osób bardziej otwartych na doświadczenia, zamieszczanie na swoich stronach użytkownika informacji o narzędziach pomocnych przy edytowaniu. Analizując wkład obecnie najbardziej aktywnych użytkowników, zauważyć można, że zazwyczaj koncentrują się oni właśnie, poza rozwijaniem haseł, na edytowaniu własnych stron. Za to starsi stażem są, biorąc pod uwagę cały okres działalności, bardziej aktywni w tzw. przestrzeni meta, czyli na stronach, na których dyskutuje się kwestie ogólne związane z rozwojem Wikipedii.

PODSUMOWANIE

Rozwój badanego projektu prowadzi z czasem do odchodzenia od promowania wartości wolnej kultury, do konformistycznego działania skoncentrowanego na jakości treści. Potrzebne byłyby jednak dalsze badania weryfikujące hipotezę, że mało aktywni konformiści zastępują wcześniej aktywnych nonkonformistów. Postawy nonkonformistyczne mogą być kształtowane wobec innych wartości, niż te, które zostały ujęte w niniejszej analizie. Zauważyć jednak można, że wśród wartości odnoszących się do wolności dzielenia się informacjami, pojawiają się popularne w danych populacjach idee, m.in. idee narodowej rywalizacji, które zastępują wcześniejszy kosmopolityzm. Pozostaje jednak otwarte pytanie, czy zmiany systemu wartości ogółu użytkowników prowadzić będą do zrównania kultur tychże projektów z kulturami dominującymi w społeczeństwach ich użytkowników, czy odwrotnie – przyczyniać będą się do modyfikacji systemów wartości w ujęciu globalnym. Jeżeli rewolucja obyczajowa lat 60. wpłynęła na zmiany postaw, przynajmniej w kulturze zachodniej, choć ówczesne ruchy kontrkulturowe tamtych lat wygasły, taki sam proces może wystąpić w przypadku ruchu wolnej kultury. Jeżeli Castells ma rację, twierdząc, że kultura hakerska była odpryskiem kontrkultury lat 60. XX wieku, założyć należałoby, że taki „odprysk” pojawia się obecnie w jakiejś sferze życia społecznego i być może biorą w nim udział osoby, które opuściły projekty Wikimedia.

LITERATURA

- Aigrain Ph., *Dzielenie się. Kultura i gospodarka epoki internetu*, Fundacja Nowoczesna Polska, Warszawa 2012.
- Benkler Y., *Bogactwo sieci. Jak produkcja społeczna zmienia rynki i wolność*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.
- Castells M., *Spoleczeństwo sieci*, PWN, Warszawa 2007.
- Gwozda P., Krawczak E., *Subkultury młodzieżowe. Pomędzy spontanicznością a uniwersalizmem* [w:] M. Filipiak *Socjologia kultury*, wyd. UMCS, Lublin 1996.
- Kursa M., *Założyciel Wikipedii: Z nami nie da się wygrać*, gazeta.pl, 30.01.2012, http://krakow.gazeta.pl/krakow/1,37650,11055184,Zalozyciel_Wikipedii__Z_nami_nie_da_sie_wygrac.html (dostęp 30.09.2012).
- Lessig L., *Wolna kultura*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2005.
- Lessig L., *Remiks. Aby sztuka i biznes rozkwitły w hybrydowej gospodarce*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2009.
- OS Platform Statistics http://www.w3schools.com/browsers/browsers_os.asp (dostęp 30.09.2012).
- Polska Wolna Encyklopedia Sieciowa*, Internet Archive <http://web.archive.org/web/20020802193500/pl.wikipedia.com> (dostęp 30.09.2012).
- Sztompka P., *Socjologia*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2002.
- Siemaszko A., *Granice tolerancji. O teoriach zachowań dewiacyjnych*, PWN, Warszawa 1993.
- Skolik S., *Kreowanie oraz kontrola wizerunku internetowej encyklopedii – Wikipedii w mediach lokalnych i globalnych* [w:] *Nowe kierunki, metody, techniki w zarządzaniu i marketingu*, red. A. Pabian, Wydawnictwo Wydziału Zarządzania Politechniki Częstochowskiej, Częstochowa 2011.
- Skolik S., *Spoleczne tworzenie Wikipedii. Perspektywa aktywnego uczestnika projektu* [w:] *Media i społeczeństwo. Nowe strategie komunikacyjne*, red. M. Sokołowski, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2008.
- Skolik S., *Między kulturą hakerską a instytucjami kultury i nauki. Ramy kreowania kapitału intelektualnego w projektach Fundacji Wikimedia*, „Management”, Vol. 16, No 1.
- Stallman R., *Manifest GNU*, tłum. R. Moszczyński i inni, <http://www.gnu.org/gnu/manifesto.pl.html> (dostęp 30.09.2012).
- Tapscott D., Williams A. D., *Wikinomia. O globalnej współpracy, która zmienia wszystko*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.
- Wikipedia:Twórcy Polskiej Wikipedii, http://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Tw%C3%B3rcy_Polskiej_Wikipedii (dostęp 30.09.2012).
- Wikipedyści według cech, http://pl.wikipedia.org/wiki/Kategoria:Wikipedy%C5%9Bci_wed%C5%82ug_cech (dostęp 30.09.2012).
- Wkład/newbies, <http://pl.wikipedia.org/wiki/Specjalna:Wk%C5%82ad/newbies> (dostęp 30.09.2012).

Zachte E., Wikipedia Statistics Polish, <http://stats.wikimedia.org/EN/TablesWikipediaPL.htm#editdistribution> (dostęp 30.09.2012).

Streszczenie

Gdy w 2001 roku powstawał projekt internetowej encyklopedii – Wikipedii, jego twórcy zakładali pełną inkluzywność. Początkowy okres rozwoju Wikipedii to przede wszystkim tworzenie się społeczności o cechach kontrkultury, która wzrastała na bazie ruchu wolnej treści, zapoczątkowanego tworzeniem wolnego oprogramowania w latach 90. XX wieku. Szybki rozwój wspólnot działań w wielu wersjach językowych tejże encyklopedii miał swoje istotne konsekwencje społeczne. Ponieważ między najbardziej aktywnymi jednostkami kształtowały się coraz silniejsze więzi, relacje wobec nowych użytkowników, wcześniej serdeczne i nieoficjalne, stawały się chłodniejsze i zdystansowane. W efekcie samo środowisko społeczne poprzez zmiany tychże relacji zaczęło się zmieniać. Do projektu trafiało więcej osób, gotowych na konformistyczne przyjęcie istniejących form relacji interpersonalnych. W artykule autor bazując na analizie treści wybranych deklaracji światopoglądowych użytkowników oraz na kilkuletniej obserwacji uczestniczącej, opisuje trendy w zmieniającym się systemie aksjonormatywnym oraz w wynikającym z niego podejściu społeczności do nowych użytkowników. W szczególności podkreśla zwiększanie liczby edytorów przyjmujących wartości konserwatywne i co za tym idzie – postawy konformistyczne wobec edytorów włączających się do działań z wartościami liberalnymi i postawami nonkonformistycznymi.

From counterculture to conformity. The evolution of the relationship: the individual – an online community of practice based on the case of Wikipedia

Summary

In 2001 when the online encyclopedia – Wikipedia was created, its editors received full inclusiveness. The initial period of the development of Wikipedia is mostly forming the counterculture community. That movement was started by hackers who created free software projects such as GNU/Linux in the 90s of the XX century. The fast development of community of that encyclopedia has caused fundamental social consequences. Increasingly strong ties have developed among the most active users. Relationships with new users, previously cordial and informal, became cooler and distanced. As a result, the same social environment through changes in these relationships began to change. More people ready to accept existing forms of interpersonal relationships arrived to the project. In this article the author, based on the content analysis of selected philosophical statements of users and several years of participant observation, describes the changing trends in the value system and changes in treatment of new users by the community of Wikipedia. The author emphasizes increasing number of editors taking conservative values and conformist attitudes to editors taking liberal values and nonconformist attitudes.